

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

8
2023

Tosh o'rmoni
(Navoiy viloyati)

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 426 sahifa, 30-avgust, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Salimov Oqil Umrzoqov, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar, fan, ta'lim, sog'liqni saqlash, madaniyat va sport masalalari bo'yicha maslahatchisi o'rinbosari

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori

Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dots., O'zR Tabiat resurslari vaziri o'rinbosari

Djumaniyazov Maqsud Allanazarovich, Qoraqalpog'iston Respublikasi Tabiat resurslari qo'mitasi raisi

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i

Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor

Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori

Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori

Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU profesor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasini professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Aliyev Bekdavat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., prof., Atrof-muhit va tabiatni muhofaza qilish texnologiyalari ilmiy-tadqiqot instituti

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU Ilmiy tadqiqotlar va

innovatsiyalar departamenti rahbari

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU huzuridagi Pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq Markazi xorijiy hamkorlik bo'yicha mutaxassis

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zR Tabiat resurslari vazirligi,
O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot"
jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

JSTga a'zolik Yangi O'zbekistonni jahon iqtisodiyotiga olamshumul integratsiyalashtiradi	6
Muxiddin Kalonov , i. f. d., professor	
O'zbekistonda ipakchilik sanoatining rivojlanish strategiyalari samarasi.....	11
Jumayev Olimjon Sadulloevich , tadqiqotchi	
"Yashil" iqtisodiyot va uni shakllantirish masalalari.....	18
Yokubjanov Doniyor Islom o'g'li , tayanch doktorant	
Suv ta'minot korxonalarining biznes jarayonlari bo'yicha asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari (KPI)ni baholash.....	24
Saidakbarov Xusniddin Abdisalomovich , PhD	
O'zbekiston fond bozorida investorlarning pul mablag'larini jalb qilish mexanizmlaridan foydalanish.....	27
Karimov Akramjon Ikromjon o'g'li , PhD	
Ishchi kuchi bozorining amal qilish metodologiyasi	34
Mamaraximov Bekzod Erkinovich , i. f. n., dotsent	
Yashil turizmni rivojlantirish va takomillashtirish istiqbollari.....	39
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna , kafedra o'qituvchisi	
Suv resurslaridan foydalanishning samaradorligini baholashga yondashuvlar.....	44
Axmedov Sayfullo Normatovich , t. f. n., mustaqil tadqiqotchi	
Samarqand viloyatida xizmat ko'rsatish sohasining holati va innovatsion rivojlanish tendensiyalari tahlili.....	50
Berdiyev Anvar Abduraxmonovich , tayanch doktorant	
Mamlakatimizda markaziy bank monetar siyosatini amalga oshirishning amaliy holati	56
G'aybullayeva Zilola Raxmatullo qizi , mustaqil tadqiqotchi	
Tijorat banklari kapitalidagi mavjud davlat ulushlarini kamaytirish	61
Olimjanova Nigora Alisherovna , mustaqil izlanuvchi	
Infratuzilmaviy investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda islom moliya bozorining roli.....	65
Saydirasulov Laziz Alimovich , doktorant	
Balansning tarkibiy tuzilishi va unga ta'sir etuvchi omillar	71
Tulayev Mirzakul Salamovich , kafedra dotsenti; Axmedov Akbarali Sultonmurodovich , i. f. n (PhD)	
Интеграция современных информационных систем в аудит бюджетных организаций	78
Урдабаев Жарылкап Ермакбаевич , независимый исследователь	
Формирование и использование ресурсного потенциала промышленных предприятий.....	83
Махмудов Носир Махмудович , д. э. н., профессор; Фозилова Фирангиза Комиловна , докторант	
Qishloq xo'jaligi ekinlarining yovvoyi ajdodlarini genofond sifatida asrash va ulardan samarali foydalanish zarurati.....	89
Sherali Xolliyev , kafedra o'qituvchisi	
Turizmni rivojlantirishda axborot texnologiyalarning o'rni	94
Yuldasheva Dilnoza Ulugbekovna , mustaqil tadqiqotchi	
Sanoat klasterlarini tashkil etish va boshqarishning o'ziga xos jihatlari.....	99
Xakimov Ziyodulla Axmadovich , dotsent; Axmadova Rayxona Jasurbek qizi , tadqiqotchi	
"Universitet-ishlab chiqarish" integratsiyasi sharoitida oliy o'quv yurtlarining innovatsion rivojlanishini boshqarishning nazariy qoidalari.....	103
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi , iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent	
Farmatsevtika sanoati raqobatbardoshligini oshirishda farmatsevtikaga ixtisoslashgan erkin iqtisodiy zonalardan foydalanishning xorij tajribasi.....	108
Abdiyeva Flora Botir qizi , tayanch doktorant	
Hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga ilmiy yondashuvlar	114
Abdullayev Farxod Ozodovich , mustaqil tadqiqotchi	
Budjet-soliq va pul-kredit siyosatini muvofiqlashtirishda fiskal va monetar qoidalardan foydalanishning nazariy jihatlari	119
Hakimjon Hakimov , tadqiqotchi	
Analyzing the Impact of External Debt on The Financial Security of the Country	125
Sanakulova Barnogul Rizakulovna , Doctor of Economic Science, Professor;	
Jamolov Mirzabek Mirjalil ugli , Senior researcher	

Sanoat korxonalarining iqtisodiy o'sishi va barqaror rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari.....	129
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi	
Digital Advertising Oasis: Qatar's E-Marketing Revolution	133
Mirziyo Sodikov Odiljon ogli	
Tikuv-trikotaj korxonalari faoliyatida marketing tadqiqotlaridan foydalanishning SWOT tahlili	138
Ro'zmamatov Abbas Tolibjon o'g'li, magistrant	
Xorijiy investitsiyalar oqimiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash uchun ekonometrik regression model tuzish.....	144
Saydullayev Azamat Jo'raqul o'g'li, tayanch doktorant	
Eksport – mamlakat iqtisodiy o'sishiga ta'sir etuvchi asosiy omil sifatida	151
Sharifi Ahmad Sakhrob, mustaqil izlanuvchi	
Роль цифровизации туристической отрасли в повышении её экспортного потенциала страны	156
Суюнова Фотима Баходир кизи, базовый докторант	
Surxondaryo viloyati iqtisodiyotiga kiritilgan xorijiy investitsiyalar prognozi	161
Xatamov Nurbek Ochildiyevich, erkin tadqiqotchi	
Inson kapitalini oshirishda xodimlarni o'qitish va rivojlantirishning o'rni.....	169
G'aniyeva Dilnoza Baxriddin qizi, doktorant	
Совершенствование порядка исчисления и уплаты акцизного налога в Узбекистане	174
Жуманиязова Феруза, PhD, доцент	
Yevropa tiklanish va taraqqiyot bankidan investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	179
Mamatov Bahromjon Shavkatovich, dotsenti, PhD	
Davlat-xususiy sherikligini rivojlantirishning xorijiy tajribalari	184
Mamayusupova Dilovarxon Begmatovna, mustaqil izlanuvchi, i. f. f. d. (RhD)	
Banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda makroprudensial siyosatning o'rni.....	190
Nilufar Sharipova, PhD	
Dunyoda qorako'l teriga bo'lgan talabning pasayishi: sabab va oqibatlar	197
Nurillayev Jamoliddin Yarashevich, doktorant, i. f. n., dotsent	
Mehnat resurslarini faoliyatini tashkil etishning mezonlari va ko'rsatkichlari.....	201
O'roqov Mamurali Odil o'g'li, tayanch doktorant	
Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasi	208
Razzaqov Jasur Hamraboyevich, dotsent, PhD	
Сравнительный анализ методов оценки финансирования инновационных разработок предприятие.....	212
Рузиева Дилноза Абдусаматовна, независимый исследователь	
IPOning muvaffaqiyatlilik darajasini aniqlash metodikasini takomillashtirish yo'llari	216
Saydullayev Shaxzod Sherzodovich, PhD	
Источники финансирования стартап-проектов и способы их привлечения	222
Хажиев Бахтиёр Душабоевич, dotsent, iqtisodiyot fanlari nomzodi	
Tashqi iqtisodiy munosabatlar sharoitida tashqi savdo va bojxona mexanizmlarini tartibga solish masalalari	227
Adizov Sardor Rashidovich, mustaqil izlanuvchi	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	231
Mamatov Sardor Axmatjonovich, mustaqil tadqiqotchi	
Malayziya iqtisodiyotida Islom kapital bozori ahamiyatining tahlili.....	238
Abrorov Sirojiddin Zuxriddin o'g'li, PhD	
Анализ современного состояния предприятий топливно-энергетического комплекса Узбекистана	243
Мирзахалилова Азизахон Алишеровна, докторант	
Moliyaviy savodxonlik orqali fond bozori savdolarida institutsional investorlar faolligini oshirish	249
Sultanov Maxmud Axmedovich, dotsent, PhD	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini tashqi bozorlarga yetkazib berishda tijorat standartlarining o'rni	254
Xojiyev Elshod Yoqub o'g'li, PhD; Fayzullayev Shuhrat Sherali o'g'li, tayanch doktorant	
Особенности использования системно-процессного менеджмента в развитии зеленой экономики	259
Отакулов Махамаджон Каримович, PhD, и.о. доцент	
Milliy turizm tarmog'ida raqobat ustunliklarini aniqlashning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	264
Xalilov Sirojiddin Sherali o'g'li, PhD	
Sut mahsulotlari ishlab chiqarish korxonalarida "yashil marketing" strategiyalari.....	268
Eshmatov Sanjar Ashirqulovich, mustaqil tadqiqotchi, i.f.f.d.(PhD)	

O'zbekiston Respublikasida kredit mexanizmini takomillashtirish imkoniyatlari	272
Gadoyev So'hrob Jumakulovich , PhD, dotsent	
Влияние инвестиционной политики на инновационную деятельность в Республике Корея	277
Алимова София Розумбаевна , независимый исследователь	
Hududlarda oliy ta'lim va mehnat bozori integratsiyasi yo'nalishlarini takomillashtirish	282
Haqqulov Fazliddin Faxriddinovich , tayanch doktorant	
Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy potentsialni rivojlantirish	290
N. N. Ismatullayeva , tayanch doktorant	
Mahalliy byudjet daromadlari shakllanishi va muammolarining amaliy holati va tahlili	293
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD	
Temir yo'l transportidan samarali foydalanishning ekonometrik tahlili	298
Shakarova Dilfuza Ruzimuratovna , tayanch doktorant	
Формирование кредитного портфеля современного коммерческого банка	304
Жураева Нодира Фузулий кизи , ассистент кафедры	
Logistika kompaniyalarida yuklarni sug'urtalashni takomillashtirish yo'llari	310
G. Abduvosidova , kafedra o'qituvchisi	
Tumanlar va tadbirkorlikning rivojlanish darajalarini baholash uslublari	315
Nazarov Shohbek Isroilovich , magistrant	
Shaxsning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash strategiyasini ishlab chiqish	320
Mamatov Axmetjon Atajanovich , professor; Allaberganov Zakir Gayibovich , dotsent	
Moliya tizimini barqarorlashtirishda mahalliy budjetlarning imkoniyatlarini oshirish masalalari	327
Ollokulova Feruza Mansurovna , PhD; Eshonqulov Asliddin Mamatmurod o'g'li , magistrant	
Byudjetdan tashqari mablag'lari samaradorligini oshirishda davlat xaridlarining roli	330
Norov Akbar Ruzimamatovich	
Fond bozorini rivojlantirishning mamlakat iqtisodiy o'sish jarayonlari bilan bog'liqligi	335
Xoliqov Ulug'bek Rustamovich , t.f.n.	
Sun'iy intellektning tijorat banklari samaradorligiga ta'siri: xorijiy tajriba	341
N.N.Ro'ziyev	
O'zbekistonda turizmni rivojlantirishda investitsion loyihalarni jalb qilishning iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	350
Astanov Sherzod Rustamovich , mustaqil tadqiqotchi	
Assessing the Impacts of Modern Models for Increasing Textile Product Exports through Green Strategies	356
Nosirova Charos	
MDH mamlakatlarida islom moliyasini rivojlanish istiqbollari	364
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna , tayanch doktorant	
Qayta ishlash sanoati korxonlarini iqtisodiy samaradorligini oshirishning zamonaviy yo'llari	369
Abduxamidova Gulxayo , tadqiqotchi	
Mintaqa iqtisodiyotiga kiritilayotgan xorijiy investitsiyalar statistik tahlili	374
Xatamov Nurbek Ochildivich , erkin tadqiqotchi	
Международный опыт развития регионов путем привлечения инвестиций через рынок капитала	380
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи , докторант	
Искусственный интеллект как инструмент управления человеческими ресурсами	386
Хайдарова Малика Шакирджановна , преподаватель кафедры	
Surxondaryo viloyatida kichik tadbirkorlik rivojlanishining iqtisodiy-statistik tahlili	396
S.T.Toshaliyeva , PhD	
Jahon Savdo Tashkiloti faoliyati va unga a'zo bo'lish xususida	403
Ruzibayev Jahongir Nodirovich , tadqiqotchi	
Xufiyona iqtisodiyot ulushining oshishi O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy xavfsizligiga bevosita tahdid sifatida	407
Nabiyev Feruz Nurmurodovich , tadqiqotchi	
Anoerob qayta ishlash jarayonini elektr impulsli ishlov berish	412
Imomova Nodira Shavkatovna tadqiqotchi, Sultonov Mansur Qilichevich PhD	
Milliy transport infratuzilmasini takomillashtirish	416
Xashimova Naima Abitovna , i.f.n., professor; Ergashev Shoxrux Vosiljon o'g'li assistent	
Korxonalar faoliyatida internet – marketing texnologiyalarini rivojlantirishning nazariy asoslar	421
M.A.Saparova , talaba	

BIZNES LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

Razzaqov Jasur Hamraboyevich

Toshkent moliya instituti "Moliya" kafedrası dotsenti, PhD

Annotatsiya: Mazkur maqolada biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasini o'rganishda biznes loyihalarini moliyalashtirishning mazmuni, ahamiyati, shakllari va o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor qaratilgan hamda turli iqtisodchi olimlarning izlanishlari asosida tadqiq qilingan. Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasi xalqaro amaliyot hamda AQShdagi joriy holat asosida tahlil qilingan. Shuningdek, xorijiy amaliyotda aksiyalar, obligatsiyalar orqali kapital jalb qilish hamda ularning korporativ sektordagi ahamiyati o'rganilgan. Tadqiqotlar asosida tegishli xulosalar va takliflar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: biznes loyihasi, loyihani moliyalashtirish, biznesni moliyalashtirish, aksiya, obligatsiya, korporativ obligatsiya, IPO, valyuta.

Abstract: This article focuses on the content, importance, forms and specific features of financing business projects in the study of the foreign experience of financing business projects and is researched based on the researches of various economists. The foreign experience of financing business projects is analyzed based on international practice and the current situation in the USA. Moreover, capital attraction through stocks, bonds and their importance in the corporate sector are studied in foreign practice. Based on the research, relevant conclusions and proposals are formed.

Key words: business project, project financing, business financing, stock, bond, corporate bond, IPO, currency.

Аннотация: Данная статья посвящена содержанию, значению, формам и особенностям финансирования бизнес-проектов при изучении зарубежного опыта финансирования бизнес-проектов и исследована на основе исследований различных экономистов. Анализируется зарубежный опыт финансирования бизнес-проектов на основе международной практики и текущей ситуации в США. Более того, привлечение капитала через акции, облигации и их значение в корпоративном секторе изучаются в зарубежной практике. На основе исследования формируются соответствующие выводы и предложения.

Ключевые слова: бизнес-проект, проектное финансирование, финансирование бизнеса, акции, облигации, корпоративные облигации, IPO, валюта.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotini kuchaytirish iqtisodiyotning turli tarmoqlarida biznes loyihalarini samarali amalga oshirish orqali amalga oshirilmoqda. Shu bois hozirga qadar biznes loyihalarini moliyalashtirishning ko'plab shakllari vujudga kelgan hamda xususiyatlaridan kelib chiqqan holda barcha mamlakatlarda xima-xil biznes loyihalarini moliyalashtirish shakllari qo'llanmoqda. Biroq O'zbekiston singari rivojlanayotgan mamlakatlar uchun biznes loyihalarini moliyalashtirishning arzon va samarali shakllarini amalda qo'llashda bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, mamlakatda fond bozorining rivojlanmaganligi, bank kreditlarining fozi stavkasi balandligi, biznes loyihalarini moliyalashtirishning zamonaviy shakllari qo'llanilmayotganligi kabilar shular jumlasidandir. Shu boisdan biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish dolzarb ahamiyatga ega.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

W. Leonski tomonidan biznes loyihalarini kraudfanding orqali moliyalashtirishning mohiyati va o'ziga xos xususiyatlari o'rganilgan. "Kraudfanding zamonaviy bozorda yangi biznes tashabbuslarini moliyalashtirishning eng tez rivojlanayotgan muqobil usullaridan biridir. Kraudfandingning rivojlanishi, shubhasiz, axborot texnologiyalari va kompyuter tarmoqlarining rivojlanishi bilan bog'liq. Ushbu turdagi moliyalashtirish jozibador, innovatsion g'oyaga ega bo'lgan, lekin uni amalga oshirish uchun moliyaviy imkoniyatlarga ega bo'lmaganlar uchun alohida ahamiyatga ega" ^[1]. Mazkur moliyalashtirish shakli startap loyihalari hamda kichik biznes loyihalarini moliyalashtirishga qo'l keladi.

S. Gatti tomonidan loyihalarni moliyalashtirishning mazmun-mohiyati tadqiq qilingan. "Loyihani moliyalash bu o'z kapitali yoki mezon qarzidan foydalangan holda homiyar tomonidan yaratilgan va kreditor pul oqimlarini

asosiy manba sifatida ko'radigan ma'lum bir iqtisodiy subyektning SPV yoki loyiha kompaniyasini moliyalashtirish jarayonini ifodalaydi" [2].

F. Cottone va boshqalar fikricha, "loyihani moliyalashtirish bo'yicha bitim bir-biriga bog'liq bo'lmagan yo'nalishlar bo'yicha maslahatchilar hamda mutaxassislarning xizmatlarini talab qiladi. Homiyarlar va kreditorlar zimmasida loyihani amalga oshirish hamda loyiha bo'yicha strategik qarorlar qabul qilish vazifalari qoladi" [3]. Biznes loyihalarini moliyalashtirishda moliyaviy vositachilarning xizmatlari ham muhim rol o'ynaydi. Chunki mazkur jihatga e'tibor qaratish biznes loyihalarini moliyalashtirish amaliyotining muvaffaqiyatini belgilab beradi.

E. Teitey biznes loyihalarini moliyalashtirishni "loyihani ishga tushirish va davom ettirish bilan bog'liq xarajatlarni boshqarish uchun zarur bo'lgan resurslarni qanday olish kerakligini aniqlash jarayoni" [4] sifatida ta'riflaydi. Ushbu jarayon ba'zan loyihani moliyalashtirish uchun resurslarni qayta taqsimlashni o'z ichiga olgan bo'lsada, loyihani moliyalashtirish odatda loyiha xarajatlarini qoplash uchun kreditlar yoki boshqa turdagi moliyalashtirishni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

D. Gardner va J. Wright tomonidan biznes loyihalarini moliyalashtirish hamda ishtirokchilar o'rtasidagi munosabatlarni tadqiq qilishgan. "Loyihani moliyalashtirish, asosan, loyihaning turli manfaatdor tomonlari o'rtasida loyiha risklarini adolatli taqsimlash bo'yicha jarayon hisoblanadi" [5]. Biznes loyihalarini moliyalashtirishda aynan risklarni diversifikatsiya qilish tomonlar uchun muhim jihatlardan biridir.

B. Mamatov va boshqalar tomonidan biznesni loyihaviy moliyalashtirish masalalarini tadqiq qilgan. "Loyihaviy moliyalashtirish bu investitsiya loyihalarini kreditlashning bir turi bo'lib, kreditor bu loyihani amalga oshirish bilan bog'liq risklarni qisman yoki to'liq o'z zimmasiga oladi" [6]. Biroq mazkur jarayonda moliyalashtirishning boshqa shakllariga ham e'tibor qaratilishi maqsadga muvofiq.

I. Alimardonov tomonidan "biznes subyektlarini moliyalashtirish jarayonini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashda soliq imtiyozlari muhim o'rin tutmoqda" [7], deya fikr bildirilgan. Demak, biznesni moliyalashtirish yo'llarini aniqlashda soliq siyosatini inobatga olish lozim.

Bugungi kunda aksariyat rivojlanayotgan mamlakatlarda biznes loyihalarini moliyalashtirishning asosiy shakli bank kreditlari hisoblanadi. Shu boisdan N. Oblomurodov tomonidan bank kreditlarining biznes loyihalarini moliyalashtirishdagi o'rni tadqiq qilingan. "Tadbirkorlik subyektlarining bank kreditlariga bo'lgan talabi rivojlanayotgan davlatlarda birmuncha yuqori hisoblanadi. Rivojlangan mamlakatlarda o'rtacha 40 foiz tadbirkorlik subyektlarining kredit olishga ehtiyoji mavjud bo'lsa, Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlarida ushbu ko'rsatkich 45 foizdan 60 foizgacha bo'lganligini kuzatish mumkin. Shu bilan birga, kreditlash jarayonida garov talab etilishi rivojlangan mamlakatlarda o'rtacha 60 foiz atrofida bo'lsa, Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlarida o'rtacha 80 foizdan yuqoriligini ko'rsatish lozim" [8].

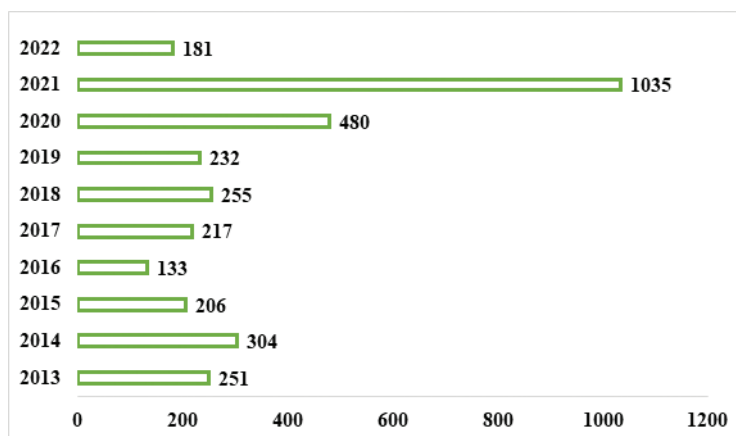
Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda ta'kidlash mumkinki, biznes loyihalarini moliyalashtirishda bank kreditlari hamda qimmatli qog'ozlar emissiyasidan foydalanish keng qo'llaniladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganishda biznes loyihalarini moliyalashtirish bo'yicha turli iqtisodchi olimlarning tadqiqotlari tadqiq qilingan hamda analiz va sintez metodlari qo'llanilgan. Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorij tajribasini o'rganishda qiyosiy tahlil hamda statistik tahlil metodlaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

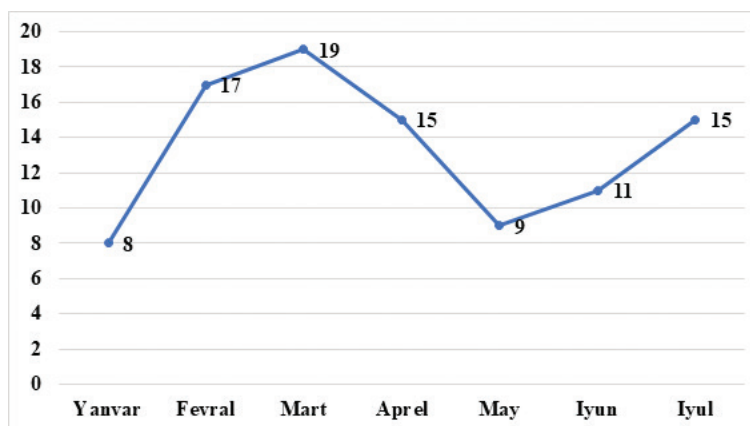
Xalqaro amaliyotni tahlil qilish orqali qimmatli qog'ozlar emissiyasi biznes loyihalarini moliyalashtirishda keng qo'llanilayotganligini kuzatish mumkin. Xususan, biznes loyihalarini moliyalashtirishning turli shakllari amalda keng qo'llaniladigan davlatlardan biri AQSh hisoblanadi. AQShda So'nggi o'n yillikda aksiyalarni birlamchi ommaviy joylashtirish (IPO) amaliyotiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 2013–2022-yillarda ko'plab IPO amaliyotlari tashkil etilgan (1-rasm).

1-rasm: AQShda 2013–2022-yillarda o'tkazilgan IPO amaliyotlari soni [9]

So'nggi o'n yillikda eng ko'p IPO amaliyoti 2021-yilda o'tkazilgan bo'lib, 1035 tani tashkil etgan (1-rasm). 2016-yilda esa eng kam IPO (133 ta) amaliyotlari tashkil etilgan.

2-rasm: AQShda 2023-yilda o'tkazilgan IPO amaliyotlari soni ^[9]

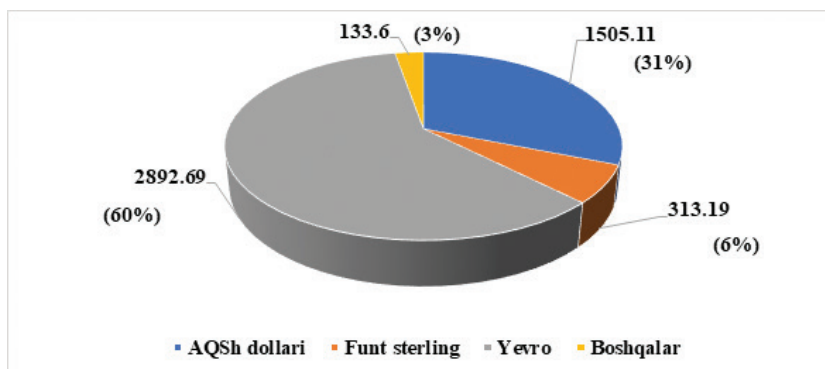
AQShda 2023-yilda o'tkazilgan IPO amaliyotlari tahlil qilinsa, yanvar-iyul oylarida jami 94 ta IPO amaliyoti o'tkazilganligini ko'rish mumkin. Fevral-aprel oylarida AQShda eng ko'p IPOlar tashkil qilingan (2-rasm).

1-jadval: 2023-yil iyul oyida o'tkazilgan IPO amaliyotlari ko'rsatkichlari ^[9]

№	Sana	Kompaniya nomi	Aksiyaning IPO qiymati	Aksiyaning joriy qiymati	O'zgarish
1.	27.07.2023	Surf Air Mobility Inc.	\$20.00	\$1.34	-93.30%
2.	27.07.2023	ParaZero Technologies Ltd.	\$4.00	\$1.14	-71.50%
3.	26.07.2023	Haymaker Acquisition Corp.	\$10.00	\$10.25	2.50%
4.	25.07.2023	Keen Vision Acquisition Corporation	\$10.00	\$10.15	1.50%
5.	25.07.2023	Earlyworks Co., Ltd.	\$5.00	\$1.51	-69.80%
6.	25.07.2023	Warrantee Inc.	\$4.00	\$0.97	-75.64%
7.	25.07.2023	Janover Inc.	\$4.00	\$1.26	-68.50%
8.	21.07.2023	Turnstone Biologics Corp.	\$12.00	\$10.91	-9.08%
9.	19.07.2023	ODDITY Tech Ltd.	\$35.00	\$41.62	18.91%
10.	14.07.2023	Apogee Therapeutics, Inc.	\$17.00	\$23.75	39.71%
11.	14.07.2023	Nabors Energy Transition Corp. II	\$10.00	\$10.22	2.15%
12.	14.07.2023	Sagimet Biosciences Inc.	\$16.00	\$12.04	-24.75%
13.	12.07.2023	Bowen Acquisition Corp	\$10.00	\$10.27	2.70%
14.	12.07.2023	60 Degrees Pharmaceuticals, Inc.	\$5.30	\$1.46	-72.45%
15.	6.07.2023	Prestige Wealth Inc.	\$5.00	\$6.20	24.00%

2023-yil iyul oyida AQShda o'tkazilgan IPO amaliyotlari ko'rsatkichlarini o'rganadigan bo'lsak, mazkur oyda jami 15 ta IPO tashkil etilgan (1-jadval). Surf Air Mobility kompaniyasi aksiyasining IPO qiymati-iyul oyida eng yuqori bo'lgan bo'lsada, mazkur aksiyani eng ko'p salbiy o'zgarish (-93,30%)ga uchragan aksiya sifatida ham qayd etish mumkin. Shuningdek, 2023-yil iyul oyida kompaniyalar IPO o'tkazgandan so'ng aksiya kursi oshgan kompaniyalar sifatida Haymaker Acquisition, Keen Vision Acquisition, ODDITY tech, Apogee Therapeutics, Nabors Energy Transition, Bowen Acquisition, Prestige Wealth kabilarni keltirish lozim. Jami 15 ta IPOdan 8 tasida aksiyalar kursi IPOdan keyin pasaygan.

Biznes loyihalariga kapital jalb qilishning yana bir keng tarqalgan shakllaridan biri sifatida korporativ obligatsiyalar emissiyasini ta'kidlash mumkin. Xususan, xalqaro bozorda 2022-yilda jami sotilgan obligatsiyalar tahlil qilinsa, korporativ obligatsiyalarning asosiy qismi bir necha "qattiq vayuta"larda sotilganligini ko'rish mumkin (3-rasm).

3-rasm: 2022-yilda jami sotilgan korporativ obligatsiyalarning ko'rsatkichlari, mlrd. yevroda ^[10]

3-rasmda 2022-yilda jami sotilgan korporativ obligatsiyalarning ko'rsatkichlari mlrd. yevroda ifodalangan bo'lib, xalqaro bozorda eng ko'p korporativ obligatsiyalar yevroda (60%) bo'lsa, AQSh dollari (31%) va funt sterling (6%) keying o'rinlarni band etgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Biznes loyihalarini moliyalashtirishning xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish orqali quyidagi xulosalar shakllantirilgan.

O'zbekistonda biznes loyihalarini moliyalashtirish amaliyotini rivojlantirishda moliyalashtirishning yangi shakllarini amaliyotda qo'llash mexanizmlari ishlab chiqilishi lozim.

Biznes loyihalarini moliyalashtirish shakllarini tadqiq qilishda jalb qilinadigan kapital bahosini aniqlashga asosiy e'tiborni qaratish zarur. Shuningdek, biznes loyihalarini moliyalashtirishda yuzaga keladigan risklarni minimallashtirish masalalari muhim jihatlardan hisoblanadi.

Biznes loyihasini ishga tushirish va davom ettirish bilan bog'liq xarajatlarni boshqarish uchun zarur bo'lgan moliyaviy resurslarni shakllantirish loyiha egalari tomonidan inobatga olinishi zarur. Shuningdek, davlat tomonidan biznes loyihalarini moliyalashtirish uchun qulay sharoitlar yaratilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Wojciech Leoński. Crowdfunding as an innovative source of financing business initiatives in Poland. // Procedia Computer Science, Volume 207, 2022, Pages 2921–2929. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187705092201239X>
2. Stefano Gatti. Project Finance in Theory and Practice (Fourth Edition) // Designing, Structuring, and Financing Private and Public Projects, 2024, Pages 1–35. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780323983600000019>
3. Federico Cottone, Stefano Gatti, Sarah De Rocco, Massimo Novo. Project Finance in Theory and Practice (Fourth Edition). // Designing, Structuring, and Financing Private and Public Projects, 2024. – Pages 93–130. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780323983600000044>
4. Emmanuel Teitey. The Role of Project Finance in Modern Financing. // International Journal of Research in Finance and Marketing, Volume 6, Issue 5, May, 2016. – p. 98.
5. David Gardner and James Wright. Project Finance. // Iberglobal, 2013. https://www.berglobal.com/files/project-finance_hsbcc.pdf
6. B. Mamatov, D. Xujamkulov, O. Nurbekov. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. // Darslik. T.: Iqtisod-Moliya, 2014. 451-b.
7. Alimardonov Ilxom Muzrabshoxovich. KICHIK BIZNES SUB'EKTLARINI MOLIIYALASHTIRISHNING AYRIM DOLZARB MASALALARI. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 5, -sentyabr-oktyabr, 2017-yil.
8. N. N. Oblomurodov. INVESTISION FAOLIYATINI MOLIIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH. // "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 6, -noyabr-dekabr, 2018-yil.
9. <https://stockanalysis.com/ipos/statistics/> – qimmatli qog'ozlar tahlilini amalga oshiruvchi sayt ma'lumotlari
10. <https://www.icmagroup.org/assets/SMPC-Secondary-Market-Bond-Data-H2-2022.pdf> – Xalqaro kapital bozori assotsiatsiyasi rasmiy sayti ma'lumotlari

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtmoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi 26-uy.

